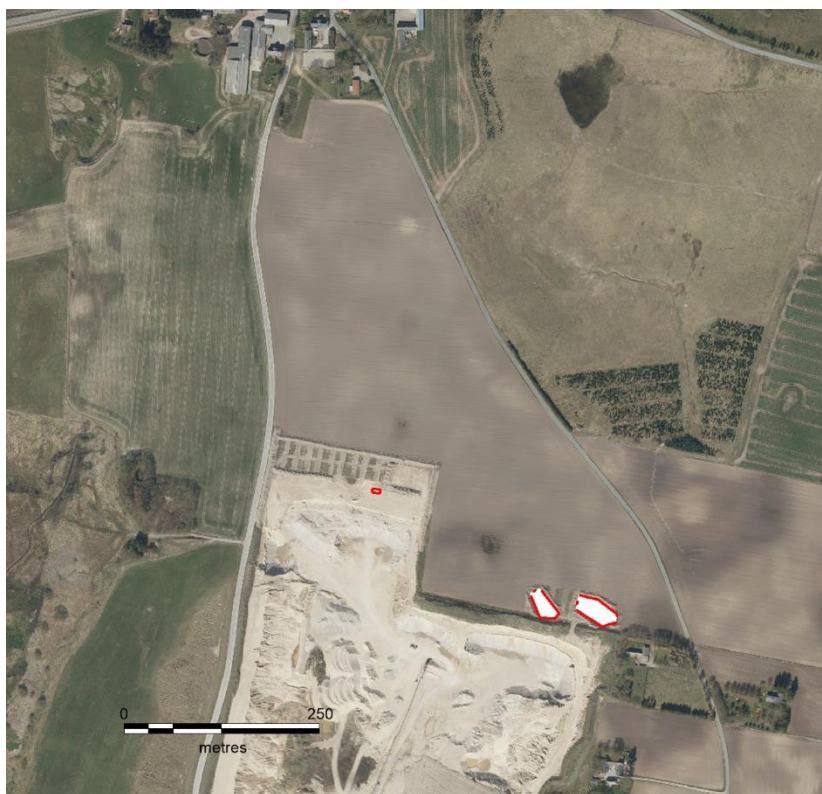

Kulturhistorisk rapport

Udgravning ved Nysum Grusgrav III

Undersøgelse af bronzealder bebyggelse

J.nr. ÅHM 7033

Udgravning marts/april 2019

Rapport udfærdiget af: Nikoline F.M. Larsen

Telefon: 99 31 74 00

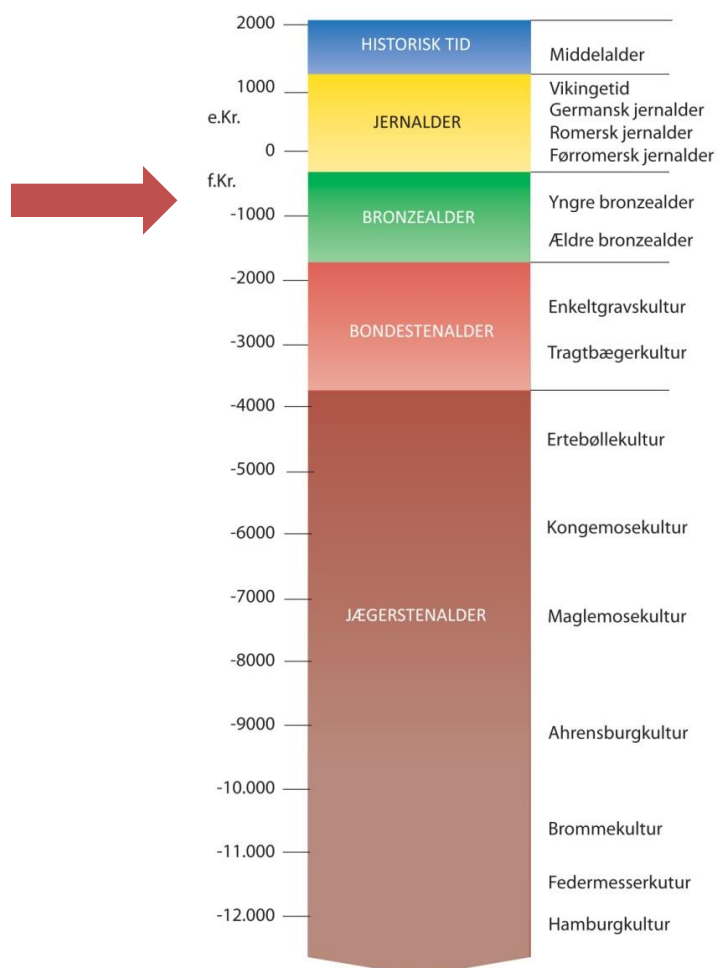
E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Kulturhistoriske rapporter ved Nordjyllands Historiske Museum #86

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	2
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6
Udgravningsdata.....	7

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et samlet overblik over museets arkæologiske forundersøgelse og efterfølgende udgravning, forud for udvidelse af grusgrav i Nysum. Undersøgelserne blev med mellemrum udført i perioden fra november 2018 til april 2019. Ved undersøgelserne fremkom der spredte bebyggelsesspor i form af et 3-skibet langhus der kan dateres til yngre bronzealder, tre store affaldsgruber, syv gruber, tre kogestensgruber og adskillige løse stolpehuller.

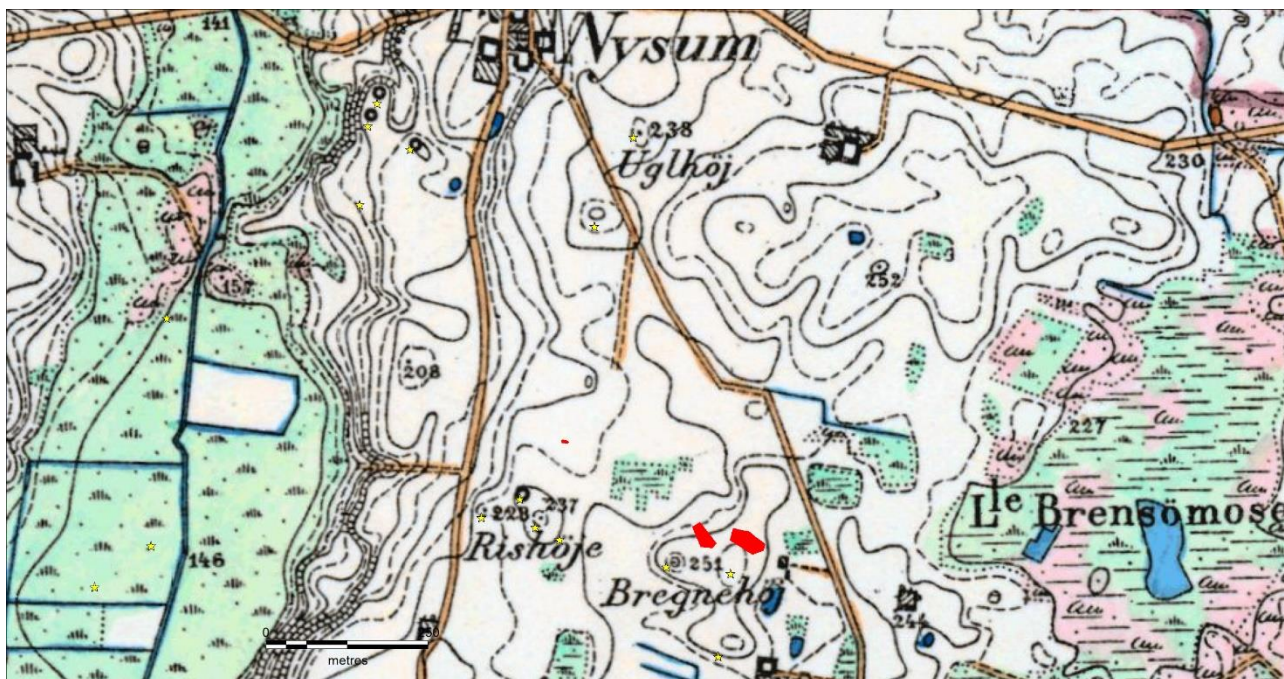
Undersøgelsens baggrund

I anledning af udvidelsen af grusgraven i Nysum, har museet udført arkæologiske forundersøgelser og udgravninger på arealet. Den arkæologiske forundersøgelse blev foretaget i november 2018. Ved forundersøgelsen blev der udgravet et 3-skibet langhus fra yngre bronzealder, samt påvist spredte bebyggelsesspor og flere keramikholdige affaldsgruber. Det 3-skibede langhus, blev udgravet indenfor forundersøgelsens rammer og blev frigivet til udvidelse af grusgraven umiddelbart efter endt forundersøgelse. Yderligere to fundområder med kulturhistoriske anlægsspor, blev indstillet til arkæologisk udgravning. Den arkæologiske udgravning blev udført i marts-april 2019, hvorefter denne del af arealet blev frigivet.

Museet har i 2014 og 2016 gennemført arkæologiske udgravninger på arealerne lige syd for hvor grusgraven skal udvides. Mod vest undersøgte i 2014 en boplads fra den yngste del af stenalderen og begravelser fra bronzealderen. Mod øst er i 2016 undersøgt en gravhøj og bebyggelse fra bronzealderen.

Lokalområdet i oldtiden

De berørte arealer er placeret i et område med mange tidligere påviste fortidsminder. Specielt bronzealderen er repræsenteret og ved Nysum danner en langstrakt, smal og dyb ådal, rammen om flere bronzealderhøje i landskabet. Netop på dette sted i det nord-syd gående dalstrøg udspringer både Lindene Å og Simsted Å med under hundrede meters mellemrum og løber i hver sin retning. Åløbenes udspring ligger kun omtrent 500 m nordvestligt for gravhøjen Bregnehøj, lige ved de undersøgte arealer, og der er ingen tvivl om, at vandskellet her har været af stor betydning for samfærdslen gennem hele forhistorien.

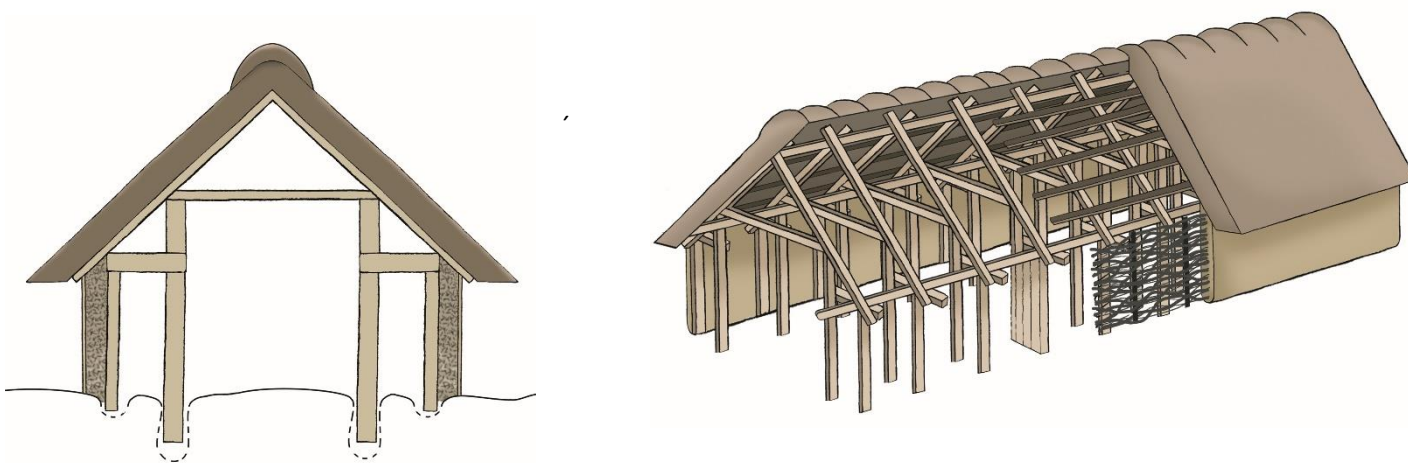

Figur 1: Udsnit af kort fra sidste halvdel af 1800-tallet. Kortet er tegnet med højdekurver, så man kan se det dramatiske fald ned mod ådalen i venstre side. De undersøgte områder er markeret med tre røde pletter. Den lille røde plet til venstre er det 3-skibede langhus der blev udgravet under forundersøgelsen. De to områder til højre er de øvrige fundområder (hhv. fundområde A og B), der blev undersøgt ved en egentlig arkæologisk udgravning. Kendte fortidsminder er markeret med gule stjerner. De fleste af disse er gravhøje, og størstedelen af gravhøjene må antages at være fra ældre bronzealder, hvor højbyggeriet toppede og hvor højene netop anlagdes højt og markant i landskabet. Stjernen lige til venstre for fundområde A, er gravhøjen Bregnehøj, der blev udgravet af museet i 2016 (ÅHM 5692).

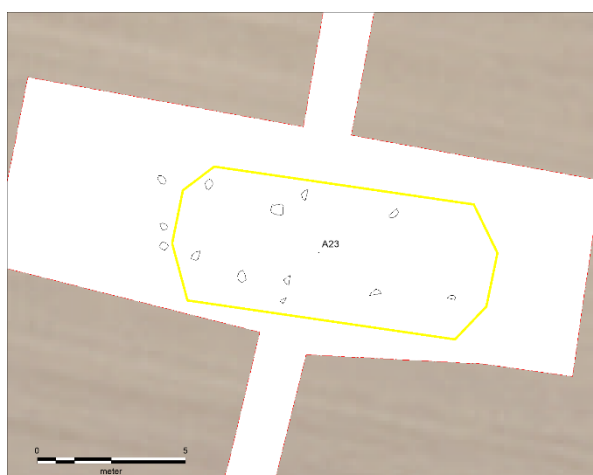
Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen af de berørte arealer, fremkom bebyggelsesspor fra yngre bronzealder. En enkelt hustomt, adskillige gruber, herunder keramikholdige affaldsgruber og kogestensgruber blev udgravet. Ydermere blev der fundet en del løse stolpehuller, uden at nogen klar konstruktion kunne udredes.

Ved udgravningen fandtes sporene efter et langhus. Langhuset har været omkring 9 meter langt og 3 meter bredt. Huset, der blev udgravet, har fire sæt tagbærende stolper, hvoaf de to yderste sæt begge mangler den nordlige stolpe (fig. 3). Huset skal sandsynligvis dateres til yngre bronzealder. Langhuset var af den treskibede type. Det vil sige, at huset er konstrueret af to rækker af tagbærende stolper med en vægkonstruktion rundt om. Derved opstår der tre aflange rum i huset som benævnes skibe (fig. 2). Hustypen, der er en videreudvikling af den 2-skibede konstruktion (med én tagbærende stolpe række), kendes fra bronzealderens start til vikingetidens slutning, hvor den afløses af huse med den tagbærende konstruktion i væggen (bindingsværk). Fra andre egne af landet ved vi, at husene har rummet både dyr og mennesker - stald i den ene ende og beboelse i den anden.

Figur 2: 3-skibet lanhus.

Figur 3: Hustomten der blev udgravet (A23). Hustomten er markeret med gul streg, omkring de sorte cirkelformede stolpehuller.

Der blev i alt fundet 13 gruber. Ved 7 af gruberne kan funktionen ikke bestemmes, men 3 af gruberne er affaldsgruber og 3 af dem har fungeret som kogestensgruber (fig.5).

Figur 4: Arkæolog Per Øllgaard, undersøger keramik fra en af affaldsgruberne.

Gruberne fremstod, efter at den moderne muld var blevet fjernet, som store mørke plamager i den lyse undergrund. De mørke plamager er opstået ved at folk i fortiden gentagne gange har gravet undergrundsfyld op, hvorefter mørk muld er skredet ned i hullerne. Grube er en betegnelse for store nedgravninger i undergrunden.

Der findes mange forskellige typer gruber, alt efter hvad nedgravningen har været brugt til. Gruberne er ofte fyldt med affald fra bopladserne, med mange skår fra lerkar og dyreknoget. Gruberne har med stor sandsynlighed haft en anden funktion, inden de er endt som affaldsgruber. Denne funktion er imidlertid endnu ukendt, men de kan blandt andet have været gravet for at hente ler.

Kogestensgrube

Kogestensgruber er fortidens kuglegrill, hvor man har tændt op og stegt på eftervarmen i en lukket beholder. I stedet for grillkul og tændvæske har de tændt bål i et hul i jorden og varmet sten op. Stenene har så afgivet varme til stegen, og hullet blev lukket med græstørv eller bare til-dækket med jord. Fortidens mennesker har nok haft stegen pakket ind, så den ikke knasede alt for meget, når den efter et par timer i jorden var gennemstegt og klar til servering.

Figur 5: Faktaboks om kogestensgruber

De tre affaldsgruber er muligvis gamle lertagningshuller, da undergrunden omkring dem er forholdsvis leret. Fra lertagningshullerne har man opgravet ler, som var en vigtig ressource, blandt andet som råmateriale til keramik. Både gryder til madlavning og beholdere til opbevaring var keramiske. Efter lertagningshullerne er blevet sløjfet, har man brugt de store huller som affaldshuller til bl.a. gammelt og ødelagt keramik. Den keramik der blev fundet i affaldsgruberne kan dateres til yngre bronzealder/ældre jernalder, ud fra hvordan det er udsmykket.

De tre kogestensgruber har fungeret som jordovne, hvor man har tilberedt mad ved hjælp af varme sten. Ingen af de tre kogestensgruber, indeholdt rester af lerkar eller redskaber. Af samme grund var det også vanskeligt at sige, hvornår kogestensgruberne havde været i brug.

Sammenfatning og perspektivering

Visse dele af bronzealderens samfund er ganske velbelyst i Danmark. Mange fine fund fra gravhøje og ofringer i moseområde har dannet grundlag for et indgående kendskab til datidens gravskikke og religiøse traditioner. Bl.a. stammer de store horn "lurerne", den berømte solvogn og de ekstremt velbevarede egekistegrave fra bronzealderen.

Hverdagslivet i bronzealderen har imidlertid været helt anderledes dårligt belyst. Dette skyldes primært at bopladserne indtil for nylig kun er blevet fundet i ret beskedent antal. Det 3-skibede langhus og gruberne, bidrager derfor til forståelsen af bebyggelsen og hverdagslivet i området, i bronzealderen.

De indsamlede informationer vil bl.a. kunne indgå i overregionale bebyggelsesstudier, samt inddrages i mere lokale studier af f.eks. bebyggelsesudviklingen i oldtiden i og omkring Nysum.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid, bind 2. Bronzealder 2000 f.Kr. - 500 f. Kr. *Gyldendal*.

Nysum Grusgrav III

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 7033
- Fund & Fortidsminder: 12.08.10. sb 158
- Kulturstyrelsen jnr. 18/07273
- Bygherre: Colas A/S Danmark
- Undersøgt areal: 2.279 m²
- Undersøgt areal: 2.279 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør: Niels Haue
 - Arkæologer: Peter Thomsen, Lasse Andersen, Per Øllgaard og Nikoline F.M. Larsen,
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

